

Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. «Мова та культура: сучасні аспекти співвідношення» (м. Одеса, 20-21 листопада 2015 р.). – Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2015. – С. 190-193.

Напрямок: 10. Перекладознавство

Романова Н. В.

доктор філологічних наук, доцент

Херсонського державного університету

**СЕМАНТИКА СЛОВА LUSTIG ЯК РЕЗУЛЬТАТ
ПЕРЕКЛАДАЦЬКОГО ПРОЦЕСУ**

(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ М. МІЧЕЛЛ "VOM WINDE VERWENT")

Ключові слова: дериват, емоція, лексема, переклад, семантика, текстове значення.

Переклад класичних творів – завжди актуальний попри час і простір, оскільки "бере активну участь у боротьбі за нову людину, за її моральне та естетичне виховання, за дальший розвиток багатонаціональної [...] культури" [2, с. 41]. Можливо, саме тому перекладач-білінгв Мартін Бегейм-Шварцбах (1900–1985) звернувся до значущого за своїм суспільним і культурно-історичним рівнем роману, заявленому в заголовку статті. Ми не ставимо тут за мету критичне судження перекладацької діяльності, бо ця діяльність заслуговує найвищої оцінки, що підтверджується відсутністю варіантів трансляцій: протягом 75 років (з 1938) жоден фахівець-германіст не спромігся запропонувати іншу, більш об'єктивну та яскравішу обробку оригіналу, ніж Мартін Бегейм-Шварцбах.

У коло наших пошукових наукових інтересів потрапила семантика слова *lustig*, що актуалізується у художній німецькій мові майстра-перекладача. Вибір цієї лексеми зумовлений загальною спрямованістю сучасних лексико-семантичних студій на вивчення смислової сторони мови (В.В. Левицький, В.Г.

Таранець, Т.В. Топорова та ін.), специфіки її емотивності (М.В. Гамзюк, А.Е. Левицький, В.І. Шаховський та ін.), розвитку семантики емотивних та емоційних мовних одиниць у синхронії (Н.В. Влох, А.М. Манзій та ін.) і діяхронії (Ю.І. Гамаюнова, Н.В. Романова, В.І. Школяренко та ін.).

У словниковому фонді сучасної німецької мови *lustig* постає як прикметниковий полісемант, що вживається у чотирьох значеннях: 1) позначення психічної ознаки емоції радості, 2) позначення суб'єкта як носія емоційного стану, 3) позначення об'єкта як носія емоційного стану, 4) позначення стилю мовлення [4, S. 627]. Отже, семантика аналізованого деривата є сукупністю окремих лексико-семантичних варіантів, серед яких виділяються основне (1), похідне (2, 3) та спеціальне (4) значення.

Текстові значення *lustig* актуалізуються у короткій і повній формах, ступенях порівняння, структурі композитів та у сталих словосполученнях [3].

У короткій формі *lustig* функціонує як предикатив, тобто не відмінюється, не узгоджується із підметом у роді й числі та маніфестує:

1) суб'єктів як носіїв емоційного стану (2): *Nach jedem Blick dorthin war sie mit ihren Kavalieren doppelt lustig* [3, I, S. 86];

2) емоційний стан (3): *Seine Augen glitzerten lustig in dem wettergebräunten Gesicht* [там само, I, S. 163];

3) метафору (2): *Scarlett zitterte, als sie ihn den Weg zum Wagen hinunterstürzen sah, der Säbel schimmerte in der schwachen Wintersonne, lustig tanzten die Fransen der Schärpe* [там само, I, S. 217];

4) манеру говоріння (1): *"Nicht bange sein, ihr Hühnchen", sagte sie lustig* [там само, II, S. 70];

5) об'єкт як носія емоційного стану (1): *Stuart und Brent betrachteten ihre letzte Relegation als einen Hauptspaß, und Scarlett, die freiwillig kein Buch geöffnet, seitdem sie im Jahre vorher die Töchterschule in Fayetteville verlassen hatte, fand es gerade so lustig wie sie* [там само, I, S. 9],

Повна форма *lustig* відмінюється, змінюється за родами й числами, стоїть перед означуваним іменником, узгоджуючись із ним у роді, числі і відмінку та репрезентує:

1) емоційний стан: *Sie waren neunzehn Jahre alt und über einen Meter fünfundneunzig groß, hatten lange Knochen und feste Muskeln, sonnverbrannte Gesichter, kastanienbraunes Haar und lustige, herrische Augen; [...]* [там само, I, S. 8];

2) метафору: *Als sie die Straße entlangging und sich in diesen neuen Atlanta zurechtzufinden suchte, hörte sie überall den lustigen Klang von Hämmern und das schnarchende Geräusch der Sägen [...]* [3, II, S. 153].

У найвищому ступені порівняння *lustig* позначає вираз обличчя жінки-чужинки:

Zuerst wollte sie "stolz" sein, wie Gerald befohlen hatte, sobald sie aber in Twelve Oaks ankamen, wollte sie ihre lustigste, ausgelassenste Miene aufsetzen [3, I, S. 62].

Прикметникові композити, що містять у своїй структурі компонент *lustig*, реалізують:

1) войовничий характер чоловіків *Er hatte getrunken und trug die hochfahrende, kampflustige Miene zur Schau, die nichts Gutes bedeutete, wie sie aus Erfahrung wußte* [там само, I, S. 81];

2) невербальну поведінку чоловіків *"Findest du nicht ... es ... es ist doch ein bißchen wie eine Sklavenauktion", sagte Melanie leise und sah etwas unsicher zu dem unternehmungslustigen Doktor, der bisher in ihren Augen eine Autorität gewesen war, hinüber* [там само, I, S. 151].

У сталих словосполученнях із елементом *lustig* виокремлюються два типи семантики, орієнтованих на етикет:

1) позитивна *"Darf ich ein Wort dazu sagen?" Sein Tonfall war ebenso geringschätzig wie seine Blicke, aber verschleiert durch eine Höflichkeit, mit der er sich gleichsam über sich selbst lustig machte* [там само, I, S. 92];

2) негативна *Mit jedem Wort, das er sprach, machte er sich über sie lustig* [там само, I, S. 148].

Якщо в позитивній семантиці відчутна негативна конотація емоції зневаги *geringschätzig*, то в негативній семантиці вимальовується посилення афективного стану та емоційної реакції чоловіка *er* на соціальний статус жінки *sie*, яка адаптується до емоціогенної ситуації завдяки емоції огиди: *Er war ihr von ganzem Herzen zuwieder* [там само]. При цьому емоція огиди *war zuwieder* характеризується інтенсивністю, ємністю, центризмом *ganzem Herzen* і водночас началом внутрішньої еманції емоційної енергії *von*.

Аналізоване стале словосполучення *sich lustig machen über Akk.* відображає емоцію зневаги, стимулом якої є не стільки девіантна поведінка чорношкірих чоловіків (колишніх рабів), скільки уявлення можновладною особою про таку поведінку: *Wie durften sie sich unterstehen, eine Scarlett O'Hara so frech anzugrinsen! Mit Wonne hätte sie sie alle auspeitschen lassen, bis ihnen das Blut den Rücken hinabließ. Die Yankees waren verrückt, daß sie diesen Leuten die Freiheit gaben, die Freiheit, sich über Weiße lustig zu machen* [3, II, S. 177].

Згідно з наведеним прикладом, емоція зневаги пов'язана з неконтрольованими ворожими почуттями, оцінкою результату когнітивної діяльності *waren verrückt* ворогів *Yankees*. Наслідок цієї діяльності – громадянська свобода *die Freiheit gaben* і рівні расові права *die Freiheit*. Неочікувані соціальні перемини породжують ворожу "діаду" – емоцію гніву + емоцію зневаги. Термальна полярність цих емоцій на оцінній лінійці – "найгарячіша – найхолодніша" [1, с. 283] – вимірюється цінністю і значущістю власного жіночого "Я" на тлі чоловічого "Я", нещодавно звільненого від соціальної експансії і полоненого психологічним рабством.

Варіантом ілюстрованої "діади" є висловлювання *Sie haßte ihn, wie er dasaß, geschniegelt und gebügelt, und sich über sie lustig machte. [...] Sie suchte nach recht bösen, schneidenden Worten, mit denen sie ihm weh tun konnte* [3, II, S. 204], яке містить негативне почуття жінки до чоловіка *haßte*. Активаторами почуття є естетика *geschniegelt* і етика *gebügelt* та емоція радості *sich lustig*

machte, що демонструє перевагу патріархального устрою над матриархальним *über sie*. Емансипація жінки реалізується формально в декількох площинах: лінгвокогнітивній *suchte nach Worten*, модальній *recht*, стилістичній *bösen, schneidenden*, емоційній *weh tun* і фізичній *konnte*. У світлі темо-ремних відношень новим є протистояння на логічній вісі "чоловік – жінка", на концептуальній – "мислення – культура мовлення", на функціонально-стилістичній – "експресивне – емоційне – поведінкове мовлення".

Незважаючи на різні відтінки негативного у досліджуваному словосполученні, можна виокремити його загальні тенденції – тенденцію до пейоризації соціального статусу жінки, тенденцію до пейоризації жінки як біологічної істоти і тенденцію до пейоризації класової диференціації суспільства за расовими й гендерними ознаками.

Таким чином, емотивний дериват *lustig* набуває нового значення у лексико-граматичній структурі зі зворотною дією, що коливається від позитиву до негативу і його інтенсивності, а також підсилює семантику нейтрального дієслова *machen*, сприяючи процесу його лексикалізації.

Наведений у студії лексико-семантичний аналіз не є вичерпним. Перспективним вважаємо зіставне дослідження семантики *lustig* в аутентичних і перекладених художніх текстах, функціонування цієї лексеми в німецькій мові різних періодів розвитку – давньо-, середньо- і нововерхньонімецькому, а також вивчення лексикалізованих елементів, до складу яких входить *lustig*.

Список використаних джерел:

1. Изард К. Э. Психология эмоций / Керрол Эллис Изард: [пер. с англ. В. Мисник, А. Татлыбаева]. – СПб.: Питер, 2008. – 464 с.
2. Новикова М. Перекладач і класика / Марина Новикова // "Хай слово мовлено інакше..." / [Упорядкув. В. Коптілов]. – К.: Дніпро, 1982. – С. 40–51.
3. Mitchell M. Vom Winde verweht: in 3 Bd. / Margaret Mitchell. – Berlin: Rütten & Loening, 1989. – Bd. 1. – 272 S.; Bd. 2. – 272 S.; Bd. 3. – 288 S.
4. Wahrig Wörterbuch der deutschen Sprache / [von Renate Wahrig-Burfeind]. – München: dtv, 2012. – 1152 S.

